

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/buefd>

YIL: 2021
CİLT: 6
SAYI: 2

MAKALE BİLGİSİ

Gönderildiği Tarih: 14.05.2021

Kabul Tarihi: 10.07.2021

Yayınlanma Tarihi: 31.12.2021

ARTICLE INFO

Submitted date: 14.05.2021

Accepted date: 10.07.2021

Published date: 31.12.2021

e-ISSN 2547-9865

John Rawls'un Adalet Anlayışının Jacques Ranciere'in Siyaset Düşüncesi Temelinde Değerlendirilmesi*

*Evaluation Of John Rawls's Conception Of
Justice On The Basis Of Jacques Ranciere's
Political Thought*

Mehmet Emin Tosun
İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Felsefe Anabilim Dalı,
Doktora Öğrencisi,
Mehmetemintosun1@gmail.com,
0000-0002-4265-9263

Öz

Özgür ve eşit bir yaşamı bize sunacağına dair tam bir inanca sahip olduğumuz demokratik toplumlarda hak ve özgürlüklerle ilgili birtakım sorunlar ile karşılaştığımız olur. Bir çelişkiye sebebiyet veren bu duruma karşılık, kişilerin eşit ve özgür bir yaşamı gerçekleştirmeleri için toplum içerisindeki paylarının nasıl düzenlenmesi gerektiği sorusunu sormak bir kez daha önem kazanır. Bu soruya cevap verme girişiminde bulunan Rawls'a göre toplumsal kurumlar vasıtasıyla birtakım haklar adil bir şekilde dağıtılmalıdır. Bu amaçla insanların üzerinde uzlaşacaklarını düşündüğü iki adalet ilkesi öne sürer. Dolayısıyla, Rawls'un düşüncesinde bahsi geçen çelişkinin bir dağıtım sorunu olarak nitelendirildiği söylenebilir. Öte yandan, bu çelişkinin çözülmesi amacıyla, adaleti bir dağıtım sorunu olarak gören bu siyaset mantığının kendisi sorun edilebilir. Bu bağlamda, çalışmada ilk olarak Rawls'un adalet ilkelerinin dayandığı temel fikirlerin izi sürülüp adalet ilkelerine nasıl sirayet ettiği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Sonrasında, Ranciere'in siyaset düşüncesine yer verilmiştir. Böylece Rawls'un demokratik toplum anlayışının dayandığı siyaset mantığı Ranciere'in siyasete dair düşünceleri çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi; özgürlük; eşitlik; adalet; siyaset; dağıtım.

Abstract

In the democratic societies that we believe strictly to present free and equal life to us we encounter several problems related to rights and freedoms. Against this dilemma it is important once more to ask the question of how their share in the society should be designated in order to realize a free and equal life for people. According to Rawls who is attempting to answer this question, several rights should be distributed fairly by social institutions. For that purpose he claims two principles of justice that people agree on. Thus in the context of Rawls's thought it can be said that the mentioned dilemma is described as a problem of distribution. On the other hand, this logic of politics which describes the justice as a distribution problem may be problematic in itself. So in this study firstly the basic ideas that Rawls presented as the justification of the principles of justice are traced and it is tried to reveal how these ideas affect to principles. Then the political thought of Ranciere is included. Finally the political logic on which Rawls's understanding of democratic society is based has been evaluated within the framework of Ranciere's thoughts on politics.

Keywords: Democracy; freedom; equality; justice; politics; distribution.

- 1 Bu makalenin araştırma ve yayın süreci "Araştırma ve Yayın Etiğine" uygun şekilde yürütülmüştür.

*: Bu çalışmanın John Rawls kısmı yüksek lisans tezimin bir bölümünün yeniden gözden geçirilmesiyle oluşturulmuştur. (John Rawls'un Dağıtıcı Adalet Görüşü, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.)

Giriş

Günümüz demokratik toplumlarında kişilerin eşit ve özgür olduklarına dair bir inancın olmasına rağmen, var olan, sosyal ve ekonomik eşitsizlikler, fırsat eşitsizlikleri, ayrımcılık, gelir adaletsizliği, yoksulluk, şiddet ve özgürlükle ilgili sorunlar göz önüne alındığında, eşitliğin ve özgürlüğün demokratik toplum içerisinde gerçekleşmediği söylenebilir.

Bir çelişkiye sebebiyet veren bu duruma karşılık, kişilerin eşit ve özgür bir yaşamı gerçekleştirmeleri için toplum içerisindeki paylarının adil bir şekilde dağıtımını yapmak amacıyla toplumsal yapının nasıl düzenlenmesi gerektiği sorusuna verilecek olan cevap arayışlarının önemi bir kez daha kendisini göstermektedir. Bu soruya bir cevap verme girişiminde bulunan John Rawls'un düşüncesinde bir demokratik toplum kavrayışı vardır. Bu toplum iki ahlaki kapasiteye sahip olması bakımından eşit ve özgür olarak kabul edilen kişilerden ve kişilerin bu kapasitelerini gerçekleştirmesine ve geliştirmesine olanak sağlayan kurumsal yapılardan meydana gelir. Ona göre demokratik bir toplumun adil bir iş birliği olarak kabul edilebilmesi bu değerlerin karşılanmasına bağlıdır. Bu nedenle, J. Rawls, demokratik toplumun temel yapısına ilişkin siyasal ve sosyal bir adalet anlayışı ortaya koymaya çalışır. Bu adalet kavrayışı çerçevesinde bir uzlaşma sonucunda belirlenmiş iki ilke tarafından biçimlendirilen temel yapının meydana getirdiği toplumda temel hak ve özgürlükler kurumlar aracılığıyla adil bir şekilde dağıtılır. Böylece, toplum, eşit ve özgür kişilerin hep birlikte kabul ettiklerini bildikleri kurallar çerçevesinde herkesin karşılıklı fayda sağladığı bir iş birliği sistemi haline gelir. Ona göre, geliştirdiği adalet teorisi demokratik kurumların düzenlenmesi için kabul edilebilir ahlaki ve felsefi bir temeli sağlayarak bu amacı en iyi biçimde yerine getirir.

Öte yandan, J. Rawls'un demokratik toplumda birtakım fikirlerin içkin olarak var olduğunu düşünmesi ve dağıtımını bu çerçevede bir adalet problemi haline getirmesi bahsi geçen çelişkinin esasen toplumsal düzeni oluşturan siyasetin mantığına dayanıp dayanmadığına dair bir sorgulamayı gerektirebilir. Başka bir ifade ile, dağıtımın, siyaseti kuran mantığın bir düşünülme biçimi olarak adalet sorunu haline getirilmesinin kendisi sorun edilebilir. Zira, Jacques Ranciere'in felsefesinde siyaset, uzlaşmacı bir mantık üzerine kurulmaz. Ona göre, siyaset, prosedürel bir şekilde insan gruplarının belirli kurallar altında yönetilmesi değildir. Aksine bu tarz bir düzen kurma çabasının beyhudeliğinin açığa çıkartılmasıdır. Zira siyaset insan eylemlerinin uyumsuzluğudur. Bu nedenle, J. Ranciere, düzen kurmayı amaçlayan siyasetin yerine insani eyleme dayanan siyaseti önerir. Bu yönde, siyaset ile siyasal arasında bir ayrıma giden J. Ranciere'e göre demokrasinin en başından belirlenmiş bir ilkesi yoktur. Tam da bu kabul J. Ranciere düşüncesinde eşitlik ve özgürlüğün gerçekleşmesinin yoludur.

Bu bağlamda, çalışmada ilk olarak, J. Rawls'un adalet ilkelerinin gerekçesi olarak sunduğu temel fikirlerin izi sürülüp adalet ilkelerine ve ilkelerin oluşum koşullarına nasıl sirayet ettiği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Daha sonra, J. Rawls'un adalet anlayışına temel oluşturan demokratik toplum anlayışının dayandığı siyaset mantığını değerlendirmek amacıyla J. Ranciere'in siyasete dair düşüncelerine yer verilmiştir.

John Rawls'un Demokratik Toplum ve Kişi Anlayışı

Rawls, demokratik toplum kavrayışına uygun bir adalet anlayışı geliştirmenin peşindedir. Demokratik toplum yapısını çeşitlilik ve çoğulluk olgusu karakterize eder. Demokratik toplum yapısındaki “dinsel felsefi ve ahlaki öğretiler çeşitliliği, yakın zamanda ortadan kalkabilecek bir tarihsel durum olmaktan uzaktır; bu çeşitlilik kamusal demokratik kültürün kalıcı özelliğidir” (Rawls, 2007, s. 80) Dolayısıyla, bu toplum içinde insanların geniş ölçüde farklı hayat görüşlerine sahip olduğu görülür.

Demokratik bir toplumda kişiler toplumu doğal bir oluşum veya dini ya da belirli bir zümrenin değerleri tarafından belirlenen kurumsal bir düzen olarak görmezler. (Rawls, 2007, s. 60) Ayrıca herkes kendi iyisini gerçekleştirebileceği adalet ilkelerini hayata geçirmek isteyecektir. Böyle bir yapıda toplumsal yaşamı düzenleyecek olan ilkelerin neler olacağı konusunda anlaşmazlıkların çıkması mümkündür. Dolayısıyla, oluşturulacak adalet teorisi kişiler arasında anlaşmazlığın bulunduğu herhangi bir ahlaki temele dayanmamalıdır. Toplumsal düzeni sağlayacak olan temel, herkesin aynı nedenlerden ötürü kabul ettiği; fakat hayatlarına dair kendi planlarını kendi iyi anlayışlarına göre belirleyebilmelerine izin veren makul bir ortak yaşam zemini olmalıdır. (Brighouse, 2014, s.44) Bu nedenle, demokratik toplumun düzenini sağlayacak kurallar kişilerin karşılıklı faydaları temelinde belirlenmelidir. Karşılıklılık fikrine dayanan toplumsal iş birliği sistemi, iş birliğine giren kural ve prosedürlerin gerekliliklerini yerine getiren her bir kişinin diğeriyle beraber fayda gördüğü bir sistemdir. (Rawls, 2007, s. 61-62)

Rawls'a (1971, p. 4; 2007, s. 63) göre, demokratik toplum, kabul edilmiş belirli adalet ilkeleri ile içerisindeki kişilerin birbirlerine bağlı olduğu ve bu kurallara uygun bir şekilde davrandığı; bu sayede kişilerin karşılıklı faydalarının sağlandığı ve her bir kişinin temel hak ve özgürlüklerinin belirlendiği, kişilerin içerisine doğum ile girdiği ve hayatlarının sonuna kadar yaşamlarına yönelik tüm ihtiyaçlarının giderildiği, sonsuza dek var olacakmış gibi düşünülen bir iş birliği sistemidir. Demokratik toplum yapısını bu şekilde tasvir eden Rawls, buradan hareketle, bu toplum içerisinde örtük olarak var olduğunu, düşündüğü birtakım fikirleri tespit etmeye çalışır. (Rawls, 2001, p. 5) İşte bu fikirler Rawls'un teorisine temel olan fikirlerdir.

Rawls'a (2007, s. 60-61,329) göre, karşılıklı faydanın sağlanması fikrine dayanan demokratik toplum yapısı iki fikir içerir. Bunlardan birincisi hakkaniyetli iş birliği kuralları fikridir. Bu kurallar, toplum içindeki her bir kişinin, kendisinin dışındaki diğer herkesin aynı

şekilde kabul ettiğini düşünerek, makul olarak kabul etmesinin beklendiği ortak kurallardır. Rawls bu fikri makuliyet (reasonableness) olarak adlandırır. Demokratik toplum yapısının içerdiği ikinci fikir ise her bir kişinin rasyonel avantajı fikridir. Buna göre toplumsal iş birliği kişilerin kendi iyilerini gerçekleştirmelerine imkan sağlar. Rawls bu fikri ise rasyonellik (rational) olarak adlandırır. Bu bağlamda, demokratik toplum kuşaktan kuşağa devam eden hakkaniyetli bir iş birliği sistemi olan topluma işaret eder.

Hakkaniyetli bir iş birliği olarak değerlendirilen demokratik toplumda kişiler hayatının sonuna kadar toplumsal iş birliği yapan vatandaş olarak değerlendirilir. Bu nedenle, kişilerin toplumsal iş birliği kurabilmelerini sağlayacak her türlü kapasiteye sahip olduğu varsayılır. Rawls'a (2001, p. 18) göre kişiler iki ahlaki kapasiteye ya da yeteneğe sahiptir. Bu iki ahlaki kapasiteye ya da yeteneğe sahip olmalarından dolayı kişiler özgür ve eşit vatandaşlar olarak değerlendirilir.

Rawls'un, kişilerin sahip olduğunu düşündüğü kapasiteler, demokratik toplum yapısında içkin olduğunu düşündüğü fikirlere bağlıdır. (Rawls, 2007, s. 78) Bu yönde makuliyet fikri ile ilişkili olarak, Rawls'un teorisinde kişilerin ahlaki kapasitelerinden ilki adalet hissi/duygusu kapasitesidir (capacity for sense of justice). Bu, kişilerin "toplumsal iş birliğinin hakkaniyetli şartlarını belirleyen kamusal adalet anlayışını anlayabilme, uygulayabilme ve o doğrultuda hareket edebilme" (Rawls, 2007, s. 64) kapasitesine sahip olması demektir.

Adalet hissi, adalet ilkelerinin belirlediği sorumluluklara uygun eylemeyi talep etmektir. (Freeman, 2007, p. 150) Dolayısıyla, adalet hissi herkesin kendi adalet anlayışını empoze etmesi değildir; taraflar içinde her bir kişiyi anlamak ve bu kişiler tarafından kabul edilen ilkelere göre davranmaktır. (Rawls, 1971, p. 145) Bu bağlamda, bireyler makul (reasonable) olarak değerlendirilir. Bireylerin makul olması, adalet ilkelerini belirlerken, bu ilkelerden etkilenecek olan her bir kişinin bakış açısını dikkate alarak seçim yapmalarınıdır. Böylece, herkes için makul olan bu ilkelerin meşruluğu sağlanmış olacaktır. (Graham, 2007, p. 20) Böylece toplumsal iş birliği sistemi içinde her bir kişi diğeriyle beraber fayda görür. (Rawls, 2007, s. 93)

Demokratik toplum yapısına içkin olduğu düşünülen bir diğer fikir rasyonel avantaj fikridir. Bu fikir ile bağlantılı olarak, Rawls tarafından, kişilerin iş birliği kurabilmek için sahip olduğu düşünülen ikinci ahlaki kapasite ise bir iyi anlayışı kapasitesidir (capacity for conception of good). Buna göre, iyi anlayışı, kişilerin yaşamları boyunca gerçekleştirmek istedikleri, kararlaştırılmış nihai amaçlarıdır. Bu bağlamda kişilerin bir diğer özelliği rasyonel olmalarıdır. Böylece, kişiler kendi iyi anlayışlarını belirleyebildikleri, değiştirebildikleri ve hayata geçirebildikleri sürece rasyoneldirler. (Freeman, 2007, p. 54; Rawls, 2007, s. 64; Rawls, 2001, p. 19)

Her bir kişinin sosyal iş birliğine katılması için gerekli olan bu ahlaki kapasitelere, asgari anlamda sahip olması, bu kişilerin eşit olarak nitelendirilmesini sağlar. Ahlaki kapasitelere

sahip olan herkes adalet ilkelerinin koruması altındadır ve aynı temel hak, özgürlük ve fırsatlara sahiptir. Dolayısıyla, kişilerin herhangi bir iyi anlayışına dayalı özellikleri, siyasal adalet bağlamında kurulan toplumsal iş birliği içinde paylaşılan eşit vatandaşlık açısından bir öneme sahip değildir. (Rawls, 2001, p. 20-21; Rawls, 2007, p. 122)

Bireylerin özgür olmaları da iki ahlaki kapasite ile ilgilidir. Bu bağlamda, bireyler üç şekilde özgürdürler. Bunlardan birincisine göre, bireyler kendileri gibi diğer bireylerin de bir iyi anlayışı kapasitesine sahip olduğunu düşünür. İkinci olarak kişiler, kendilerini, kendilerine ait iyi anlayışlarına dayanan iddiaları geliştirmek için kurumlardan taleplerde bulunmaya yetkili gördükleri için özgürdürler. Son olarak, kişiler, adalet ilkeleri tarafından belirlenmiş toplumsal yapının kendilerine yükleyeceği makul görevleri yerine getirdikleri ve bunun karşılığında temel yapının kendilerine sunduğu, yani, hak kazanacağını umdukları makul beklentiler doğrultusunda iyi anlayışlarına dayalı iddialarını gerçekleştirdikleri için özgürdürler. (Rawls, 2007, s. 74,76,78)

Toplumsal Kurumlar ve Kişiler Üzerindeki Etkisi

Rawls'a (2007, s. 61,329) göre toplumsal iş birliğinin düzeni, kişilerin iş birliğinin hakkaniyetli kuralları üzerindeki uzlaşımına bağlıdır. Bu kurallar, kurumlar içerisindeki temel hak ve görevleri belirten ve toplumun temel yapısını düzenleyen ilkelerdir. Böylece toplum içerisindeki her bir bireyin çabasıyla elde edilen faydalar nesiller boyu adil olarak dağıtılır ve paylaşılır. Bu nedenle toplumsal kurumlar Rawls'un, adalet teorisinin ana konusudur. (Rawls, 1971, p. 3)

Rawls'un kurumlardan anladığı kamusal kurallar sistemidir. Bu kurallar, kamu kurumları ve pozisyonlarının, görev ve haklarını, yetki ve sınırlarını, herhangi bir kişinin yapmasına izin verilen ve verilmeyen olası eylemleri veya bu kurallar çiğnendiğinde kişiye hangi cezanın veya korumanın uygulanacağını belirleyen kurallardır. (Rawls, 1971, p. 7,55) Pogge'nin de vurguladığı (2007, p. 28) üzere, Rawls sosyal kurumlar derken, o, toplumsal iş birliğini meydana getiren taraflar arasındaki ilişkiyi planlayan toplumsal kurallar ve uygulamaları kasteder. Bu bağlamda, ekonomik iş birliği, suçlu cezalandırma ve politik karar verme gibi kural ve uygulamalar toplumsal kurumları meydana getirir. Kısacası kurumlar, siyasal, sosyal ve ekonomik uygulamaları meydana getiren kuralları içerir

Toplumun siyasal, sosyal ve ekonomik kurumlarının birbirleri ile ilişki içinde meydana getirdikleri düzenli işleyiş toplumun temel yapısını oluşturur. Temel yapı, kendisini meydana getiren kurumlar vasıtasıyla kişiler arasındaki iş birliğinden doğan kazançların ve toplum içindeki hak ve ödevlerin dağıtımının belirlenmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla, temel yapı, toplum içindeki kişilerin hayat planları ve beklentileri üzerinde derin bir etkiye sahiptir. Çünkü insanlar, sahip oldukları birtakım yetenekler ve gerçekleştirmek istedikleri hayat planları ile temel yapı tarafından oluşturulmuş çeşitli sosyal statülerden herhangi biri içine doğarlar. (Rawls, 1971, p. 7) Bu durumda, kişiler hayatları boyunca yapacakları tüm planları

gerçekleştirebilmek için sadece içine doğdukları sosyal yapının onlara sunacağı fırsatlara sahip olacaktır. (Rawls, 2007, s. 300) Dolayısıyla, bir kişinin yaşamını iyi bir şekilde sürdürmesi yüksek oranda toplum içindeki temel yapının nasıl düzenlendiğine bağlıdır. Zira, Rawls'a (2001, p. 74) göre, insanlar ne yeteneklerini ne cinsiyetlerini ne de toplumsal statülerini hak ederler. Hiç kimse doğal yeteneklerin ve sosyal konumunun dağıtımındaki pozisyonunu hak etmez. (Rawls, 1971, p. 7, 104) Bu yüzden, kişilerin bu faktörlere dayalı olarak toplum içerisinde avantaj sağlaması veya dezavantaja düşmesi adil olmayacaktır. Rawls'a (1971, p. 102) göre, adil veya adaletsiz olan şey kurumların bu eşitsizliklerin üstesinden gelme şeklidir. Çünkü toplumsal sistemler insanlar tarafından değiştirilebilirler.

Rawls'a göre, “adil bir yapı insanların neye hak kazandığını cevaplar; onların sosyal kurumlara dayanan meşru beklentilerini karşılar.” (Rawls, 1971, p. 311) Dolayısıyla, Sandel'in de vurguladığı (Sandel, 2015, s. 225) üzere, ilk olarak adalet ilkeleri tarafından toplumsal iş birliğinin kuralları belirlenmelidir. İnsanlar ancak bu kurallar altında elde ettikleri ödülleri kazanırlar. Böylece, bu kurallara göre düzenlenmiş bir vergi sistemine göre dezavantajlılar için varlıklı bir kişinin gelirlerinin bir kısmı alınabilir. Bu durumda, varlıklı kişi hak ettiği bir şeyden mahrum edildiğine dair bir şikayette bulunamaz.

O halde toplumun temel yapısını düzenleyecek olan en uygun adalet ilkelerinin hangileri olduğuna bakabiliriz.

Adalet İlkelerinin Belirlenmesi

Toplumsal iş birliğinin çoğulcu yapısından dolayı, Rawls'a göre, adil bir toplumu oluşturacak olan adalet ilkeleri iş birliği yapan özgür ve eşit kişilerin karşılıklı avantajları üzerine toplumsal bir sözleşme sonucunda belirlenmelidir. Fakat, Rawls'a (2001, p. 14) göre bu sözleşmenin geçerli olması için kişiler arasındaki uzlaşının belirli koşullar içerisinde olması gerekir. Zira her toplumun temel yapısında, geçmişin getirdiği ve bireylerin kendilerini tesadüfen içinde buldukları, avantajlı veya dezavantajlı toplumsal ya da doğal konumlar mevcuttur. Yine de bir uzlaşmaya varılabilir, fakat yapılacak herhangi bir sözleşme büyük olasılıkla avantajlı olan bazıları diğerlerine karşı daha güçlü olacaktır. (Sandel, 2015, s. 200,202) Dolayısıyla bu koşullar altında ulaşılabilecek bir anlaşma, kişilerin içinde bulunduğu bu konumlar tarafından çarpılmaya müsaittir.

Oysa temel yapının kurumlarını nesilden nesile düzenleyecek olan ilkeleri belirleyen bir toplumsal anlaşma üzerinde, toplumsal ya da doğal konumların etkisi olmamalıdır. Yani, toplumsal sözleşmenin yapılacağı koşullar, kişilerin sahip olduğu konumlar nedeniyle, birilerinin birileri üzerinde pazarlık üstünlüğü sağlamasına, birilerinin birilerini aldatmasına ve birilerinin birileri üzerinde baskı kurmasına izin vermemelidir. (Rawls, 2001, p. 15; 2007, s. 67) Bu bağlamda, Adil bir anlaşmaya varmak için, temel yapının kişiler üzerinde meydana getirdiği tüm özelliklerden ve durumlardan soyutlanmış ve bu özellikler tarafından manipüle edilmemiş bir bakış açısı bulunmalıdır. Bu yönde, Rawls, (1971, p. 12,18) toplumsal iş

birliğini tesis edecek adalet ilkelerini orijinal pozisyon (original position) ve bilgisizlik/cehalet peçesi (veil of ignorance) düşüncesi vasıtasıyla belirler.

Orijinal Pozisyon, Bilgisizlik Peçesi ve Taraflar

Rawls, hakkaniyet olarak adalet şeklinde tanımladığı teorisinde, toplumsal sözleşme teorilerindeki doğa durumuna benzeyen; fakat bu fikri bilgisizlik peçesi düşüncesiyle daha soyut bir hale getirerek adalet ilkelerini türetmeyi amaçladığı, orijinal pozisyon adında bir başlangıç durumu tasarlar. Bir temsil aracı olan bu düşünce, iş birliği sistemi olduğu düşünülen toplumun temel yapısına yönelik adalet ilkeleri seçmek için bir araya gelmiş, Rawls'un, taraflar (parties) diyerek işaret ettiği, eşit ve özgür kişilerin bulunduğu hipotetik bir durumu ifade eder. (Rawls, 1971, p. 3, 11; 2007, s. 68)

Öncelikle belirtmeliyiz ki, Rawls'un, adalet ilkelerini seçeceğini düşündüğü kişiler birer tasarımdır. Yani gerçek kişilerden ayırt edilmelidir. Gerçek kişilerden kasıt, birer vatandaş olarak, orijinal pozisyonda belirlenecek olan adalet ilkeleri tarafından düzenlenen ve bu nedenle adil bir toplum içerisinde özgür ve eşit kişiler olarak yaşayacak olan bireylerdir. Oysa ilkeleri seçen kişiler orijinal pozisyona aittir ve taraflar olarak adlandırılır. Rawls'a göre (2007, s. 72) taraflar, vatandaşları temsil eden ve sadece orijinal pozisyon içerisinde iş gören yapay varlıklardır.

Taraflar, orijinal pozisyon, herkes tarafından onaylanacak tarafsız adalet ilkelerini keşfetmeyi amaçlamaktadır. Dolayısıyla, Rawls, orijinal pozisyonda adalet ilkelerini seçecek olan kişilerin, sosyal ve doğal durumlarından soyutlanmış bireyler olarak temsil edilmesi gerektiğini düşünür. Bu bakımdan, adalet ilkelerinin seçiminde tarihsel, rastlantısal, sosyal, doğal öznel birtakım faktörlerin ortadan kaldırılması önemlidir. Bu nedenle Rawls orijinal pozisyonda adalet ilkelerini seçecek olan tarafları bilgisizlik peçesi altında konumlandırır. (Kocaoğlu, 2014, s. 47-48)

Bilgisizlik peçesi, tarafların, kendilerini nasıl bir toplum içerisinde hangi sosyal statüde olduklarını ve hangi doğal yeteneklerle donatılmış olduklarını bilmelerini engeller. Bunun yanı sıra bilgisizlik peçesi ardında taraflar, kendilerine ait iyi anlayışlarının ve psikolojik eğilimlerinin ne olduğu bilgisinden de yoksundur. (Rawls, 1971, p. 137) Varlıklı mı yoksa yoksul mu olduklarını, fiziksel olarak hangi özelliklere sahip olduklarını, bilmezler. Bilgisizlik peçesi altında kişiler, yetenek olarak nelere yatkın olup olmadıklarını da bilmezler. Bununla birlikte, kişiler, herhangi bir dinin mensubu olup olmadıklarını, mesleklerinde yetkin olup olmadıklarını ya da dünya meselelerine duyarlı kimseler olup olmadıklarını bilmezler. Ayrıca kişiler buldukları toplumun kültürel, politik ve ekonomik gelişmişlik düzeyini de bilmezler. (Lovett, 2011, p. 79)

Rawls, (1971, p. 143) tarafların, amaçlarına yönelik özel durumlar hakkında bilgi sahibi olmasalar da, bu özel durumların karşılanması için gerekli olan birtakım araçların var olduğunu bildiklerini varsayar. Bu nedenle, bilgisizlik peçesi altında kendilerine ait arzularını

ve tercihlerini bilmeyen taraflar, kendi menfaatlerinin peşinden gidebilmek için genel araçların gerekliliği üzerinde dururlar. Rawls'a (1971, p. 142) göre bu araçlar, birincil iyiler ya da birincil değerlerdir (primary goods). Birincil değerler, temel hak ve özgürlükleri, fırsatları, zenginliği ve öz saygıyı kapsar. Bu değerler rasyonel bir kişinin her ne olursa olsun istediği şeylerdir. (Rawls, 1971, p. 92; 2001, p. 58)

Rawls (2007, s. 118, 335) birincil iyileri belirlerken vatandaşların kendi iyilerinin peşinden gitmeleri ve iki ahlaki kapasitelerini geliştirip kullanabilmeleri için gerekli tüm amaçlara yönelik araçların ne olduğundan hareket ettiğini belirtir. Bu nedenle, Rawls'un teorisinde birincil iyiler fikri önemli bir konumdur. Dolayısıyla, orijinal pozisyonda taraflar, toplum içinde hangi kişiyi temsil ettiklerini bilmeksizin, değerli bir yaşam sürmelerine yardım edecek birincil iyilere en iyi biçimde ulaşmayı sağlayan adalet ilkelerini seçmeye çalışırlar. (Kymlicka, 2006, s. 90-91)

Adalet ilkelerinin belirlenmesinde, kişilerin özel durumlarının etkisi ortadan kalkacağı için herkes aynı konumda olacaktır ve hiç kimse adalet ilkelerini kendisine uyduramayacaktır. Böylece, seçilecek adalet ilkeleri sonucunda oluşacak yapıda hiç kimsenin avantajlı ya da dezavantajlı olmaması sağlanmış olur. Seçilen ilkeler kimsenin yararına dayandırılmayacağı için adalet ilkelerini belirlemek için yapılan sözleşme adil olur. (Rawls, 1971, p. 12) Başka bir ifade ile bilgisizlik peçesi yönüyle orijinal durum eşitliğin sağlandığı adil bir durum olduğu için burada oluşturulan sözleşme de adildir. (Rawls, 2001, p. 16)

Adalet İlkeleri

Rawls'a göre, orijinal pozisyon koşulları içerisinde, belirli sınırlamalar altında bulunan ve belirli özelliklere sahip olan taraflar, toplumun temel yapısını düzenlemek üzere iki adalet ilkesi üzerinde uzlaşırlar. Bu ilkeler şu şekildedir:

“a. Herkesin tamamıyla yeterli eşit temel haklar ve özgürlükler düzenine sahip olmak konusunda eşit hakkı bulunmaktadır ve bu düzen herkes için aynıdır; bu düzende, eşit siyasal özgürlüklerin, ama sadece bu özgürlüklerin, değerleri eşit olarak sağlanır.

b. Toplumsal ve ekonomik eşitsizlikler şu iki şartı karşılamalıdır: Birincisi, eşitsizlikler herkese adil bir fırsat eşitliği altında açık olan konumlara ve makamlara bağlanmalıdır ve ikincisi, bu eşitsizlikler toplumun en dezavantajlı üyelerinin en çok yararına olacak şekilde olmalıdır.” (Rawls, 2007, s. 51)

Adalet ilkelerinden birincisine göre, her bireyin diğer bireyler ile aynı, eşit temel özgürlüklere sahip olma hakkı vardır. İki kısma sahip ikincisine göre ise toplumsal ve ekonomik eşitsizliklerin düzenlenmesi; adil fırsat eşitliği gözetilerek kamudaki tüm pozisyonların herkese açık olmasını sağlayacak ve toplumdaki en dezavantajlıların lehine olacak şekilde yapılmalıdır. (Rawls, 1971, p. 302)

Adaletin Birinci İlkesi

Rawls, adaletin birinci ilkesi vasıtasıyla, herkes için eşit bir şekilde güvence altına alınması gereken temel özgürlükleri şöyle sıralar: vicdan özgürlüğü, düşünce özgürlüğü, siyasal özgürlükler, iş birliği özgürlüğü, kişilerin psikolojik ve fiziksel bütünlüğünü koruyan hak ve özgürlükler ve hukuk kurallarıyla güvence altına alınmış olan hak ve özgürlükler. (Rawls, 1971, p. 61; Rawls, 2001, p. 44; Rawls, 2007, s. 321)

Rawls'a (2007, s. 322, 362) göre, bir özgürlüğün temel özgürlük olarak nitelendirilmesi, o özgürlüğün "ahlaki kişiliğin iki yeteneğinin yeterli gelişimi ve tam olarak kullanılması için gerekli toplumsal" şart olmasına bağlıdır. Dolayısıyla, Rawls'un temel özgürlükler fikri kendisinin kişi anlayışı ile yakından ilgilidir. Bu bağlamda, Rawls, temel özgürlükleri sıralarken, adalet hissi ve bir iyi anlayışı kapasitesine sahip olması bakımından özgür ve eşit ahlaki kişiler olarak kabul edilen vatandaşların, bu kapasitelerini geliştirebilme ve tam olarak kullanabilmesi için hangi siyasal ve toplumsal şartların gerekli olduğu sorusundan hareket eder. (Brighouse, 2014, s. 81) Bu nedenle, temel özgürlükler önemlidir.

Rawls'a (1971, p. 204; 2007, s. 253) göre, eşit özgürlükler herkes için aynıdır; fakat özgürlüğün değeri herkes için aynı değildir. Çünkü, bazı insanlar daha fazla fırsat ve imkana sahiptir. Buna karşın, bazıları ise yoksulluk, cehalet ve genel olarak birtakım imkansızlıklar içindedir. Bu açıdan, toplumun en dezavantajlı olan insanların temel özgürlüklerden yararlanma ve amaçlarını gerçekleştirme olasılığı daha sınırlı olacaktır. Bu nedenle, özgürlüğün değeri onlar için daha az olacaktır. Bu durum ise özgürlüğün değerindeki eşitsizliği meydana getirmektedir.

Kişiler özgürlükleri kullanacak imkanlara sahip olamadığı sürece birinci ilke özgürlükleri biçimsel olmaktan öteye taşımayacaktır. Biçimsel özgürlük, kişilerin bir şeyi yapıp yapmama konusunda bir başkasının müdahalesinin olmaması anlamına gelir; fakat bu, bir kişinin gerçekten de bu şeyi yapabileceği anlamına gelmez. Rawls'un adalet anlayışı tarafından düzenlenecek toplum içerisinde yaşayanların temel özgürlüklerden faydalanmaları sadece biçimsel değildir. (Brighouse, 2014, s. 84-85; Freeman, 2007, p. 59) Rawls'a (2007, s. 354, 358) göre, temel özgürlüklerin biçimsel olmadığının göstergelerinden biri adaletin birinci ilkesi vasıtasıyla siyasal özgürlüklerin adil değerinin sağlanmasıdır. Bunun anlamı, sosyal ve ekonomik konuları dikkate alınmaksızın, siyasal özgürlüklerin değerinin bütün vatandaşlar için eşit olmasıdır. Rawls, birinci ilke vasıtasıyla, sadece, siyasal özgürlüklerin eşit değerini güvence altına alır.

Rawls, diğer temel özgürlüklerin değerinin güvence altına alınması meselesini adaletin ikinci ilkesine bırakır. Ona göre, özgürlük, özgürlüğün değeri korunduğunda gerçek anlamını bulacaktır. Bu bakımdan, gerçek özgürlük, kişilerin özgürlüklerini kullanabilecekleri imkan ve araçlara sahip olmalarıdır. Bu nedenle, Rawls'a (1971, p.204) göre özgürlüğün değerindeki

eşitsizlikler tazmin edilmelidir. İşte bu düzenleme, Rawls'a göre, adaletin ikinci ilkesi vasıtasıyla olur.

Adaletin İkinci İlkesi

Adaletin ikinci ilkesi, adil fırsat eşitliği ilkesi (fair equality of opportunity) ve fark ilkesi (difference principle) olarak adlandırılan iki alt kısma sahiptir.

Adil fırsat eşitliği, toplum içindeki kariyerlerin, mevkilerin, pozisyonların elde edilmesinde hiçbir ayrımcılığın olmamasını ve bu konumların herkese açık olmasını savunmanın yanında sosyal dezavantajları da düzeltmeye çalışır. (Freeman, 2007, p. 89) Buradaki düşünce, kariyerleri yeteneklere açarak biçimsel anlamda fırsatları eşitlemek değil, herkesin bu kariyerlere erişme sürecinde eşit şanslara sahip olmasını sağlamaktır. Bu bağlamda, Rawls'un tanımladığı adil fırsat eşitliği düşüncesi, benzer yetenek ve çaba düzeyindeki insanlar toplum içerisinde hangi sosyal sınıfta bulunursa bulunsun benzer hayat şanslarına sahip olmalıdır der. Dolayısıyla bu kişiler için toplum içerisindeki bütün kariyer pozisyonlarında eşit imkanlar olmalıdır. (Brighouse, 2014, s. 67; Rawls, 1971, p. 73)

Kısacası, adil fırsat eşitliğini, biçimsel fırsat eşitliğine karşı sosyal eşitsizlikleri düzeltici ilke olarak sunarak Rawls, herkesin herkesle eşit bir şekilde yarışabileceği bir ortam yaratmaya çalışır. Yani kişiler yalnızca elde etmek istedikleri mevkilere başvurma hakkına sahip olmakla kalmamalıdır, aynı zamanda, bu mevkileri elde etmek için eşit koşullar içerisinde yarışabilmelidir. (Pogge, 2007, p. 121) Çünkü, benzer yeteneklerle donatılmış kişiler aynı beklentilere sahip olmalıdır. Dolayısıyla, adil fırsat eşitliği düşüncesine göre toplumda her birey kendi yeteneklerini geliştirmede aynı fırsatlara sahipse elde edilen mevkiler ve kazançlar haklı olabilir. Herkes aynı noktadan yarışa başlarsa elde edilen ödüllerin dağıtımı adil olur. (Sandel, 2015, s. 216) Böylece, arzu edilen fırsatların elde edilmesinde sosyal şartların ve doğal talihin etkisi azaltılmış olacaktır.

Adil fırsat eşitliği ilkesinin temel gerekçelerini ele alacak olduğumuzda, bunları Rawls'un kişi anlayışından ayırmak mümkün değildir. Bu bakımdan, Rawls'a göre, bu tür fırsatlar eşit dağıtılmalıdır. Böylece kişi hem hayat planlarını gerçekleştirme imkanı bulacağından iyi anlayışı kapasitesini hem de toplum içerisinde eşit bir vatandaş olduğu hissini yaşayacağından adalet hissi kapasitesini gerçekleştirmiş olacaktır. (Freeman, 2007, p. 95; Rawls, 2001, p. 174) Rawls, (1971, p. 73-74) adil fırsat eşitliğinin keyfi birtakım farklılıkları düzelttiğini; fakat adalet için yeterli olmadığına inanır. Zira adil fırsat eşitliği toplumsal eşitsizlikleri düzeltmeye çalışırken, zeka, yetenek, sağlık gibi doğal eşitsizlikleri görmezden gelir. Yani, adil fırsat eşitliği herkesi aynı başlangıç çizgisine getirirse bile yarışın kim tarafından kazanılacağı bellidir: En hızlı olan. Fakat hızlı koşan birisi olarak dünyaya gelmek kişinin elinde olmadığı bir şeydir. Dolayısıyla, hızlı koşan birisi olarak dünyaya gelme, mutlu bir ailede dünyaya gelmeye benzer bir şekilde tamamen rastgeledir. Bu bakımdan, hiç kimse bu farklılıkları hak etmediğinden gelir ve refah dağılımının belirlenmesinde bu faktörler etkili olmamalıdır.

Dolayısıyla, adil fırsat eşitliği ilkesi insanlar arasındaki eşitsizliklere çözüm getirmede yetersiz kalır. Böylece adil fırsat eşitliği düşüncesindeki problemler bizi fark ilkesine ulaştırır. Rawls fark ilkesi vasıtasıyla doğal yeteneklerin eşitsiz dağılımının nasıl ele alınması gerektiği üzerinde durur. (Sandel, 2015, s. 216-217)

Rawls'a (1971, p. 75) göre, doğal eşitsizliklerin var olması bu eşitsizliklerin kimsenin dezavantajlı duruma düşürmesini gerektirmez aksine bu eşitsizliklerin varlığı herkesin yararlanabileceği bir ortamı da yaratabilir. Ona göre, genel olarak benimsenen paylaşım düşüncesine göre yetenekli kimseler daha büyük bir gelir elde etmeyi umabilirler. Fakat, yetenekli kimseler bu avantajları hak etmemiş olduklarından, bu kişilerin bu büyük beklentileri sadece toplum içindeki dezavantajlı kişilerin beklentilerini karşılıyorsa adildir. İşte fark ilkesi tam da bunu söyler. (Kymlicka, 2006, s. 82)

Fark ilkesi, toplumun temel ekonomik kurumlarının, toplumun dezavantajlı konumunda bulunanların elde edebileceği gelir ve refah gibi birincil iyilerini maksimize etmeyi gerektirir. Dolayısıyla, kişiler arasında gelir ve refahın eşit bir şekilde paylaşılmasını gerektiren bir ilke değildir. Gelir ve refahın dağıtımında ortaya çıkan eşitsizliğin herkesin faydasına uygun olacak şekilde düzenlenmesini gerekli gören ilkedir. Başka bir ifade ile fark ilkesinden yalnızca en dezavantajlılar değil, aynı zamanda avantajlı kesim de fayda sağlamaktadır. Bu bakımdan, Rawls'a (2001, p. 49, 60, 64, 75-76) göre, fark ilkesi doğal yeteneklerin dağıtımını ortak değer (common asset) olarak ele alan ve bu dağılımın ortaya çıkaracağı yararları paylaşmaya ilişkin bir anlaşmayı temsil eder. Yani, Rawls, doğal yeteneklerimizin dağıtımını herkesin faydası için yararlanan bir şey olarak görür. Bu doğrultuda, Rawls'a göre, belirli yeteneklerin belirli ödülleri hak etmesinin koşulu, o yeteneklerin meydana getirdiği yarardan herkesin fayda sağlaması olmalıdır. Çünkü doğal yetenekler ahlaki açıdan hak edilmemiştir. Bu nedenle, insanların sahip oldukları doğal yetenekler için ortak değer ifadesini kullandığını ifade eden Rawls, eşitsizliklerin getirdiği avantajların ancak bu şekilde hak edilebilir olduğunu ifade eder. (Brighouse, 2014, s. 80) Bu aynı zamanda özgürlüğün değerinin herkese eşit bir şekilde sağlanması için önemlidir. Zira, "fark ilkesinin izniyle, bazı vatandaşlar, mesela, daha fazla gelir ve varlığa ve böylece hedeflerine ulaşmak yolunda daha fazla araca sahip olacaklardır. Bununla birlikte, bu ilke karşılandığında, özgürlüğün daha sınırlı değeri bir şekilde tazmin edilmiş olur [...] mesele, eşit temel özgürlükleri, amaçlarımıza ulaşmada her duruma uygun araçlar olarak göreceğimiz belli birincil değerleri düzenleyecek bir ilkeyle birleştirmektir." (Rawls, 2007, s. 353-354) Bu ilke adaletin ikinci ilkesidir. Bu anlamda, adaletin iki ilkesi birbirini tamamlayıcı nitelikte olup, her ikisi de özgürlüğün değerini en dezavantajlıların faydasına olacak şekilde tazmin etmeye yönelik temel yapının düzenlenmesi için birlikte ele alınır. Bu, aynı zamanda Rawls'a göre, sosyal adaletin en merkezi amacıdır. (Lovett, 2011, p. 46)

Jacques Ranciere Siyaset Anlayışı

Ranciere'in felsefesinde siyaset, uzlaşmacı bir mantık üzerine kurulmaz. Zira, ona göre, siyaset, belirli kurallar altında insan gruplarının toplanması ve yönetilmesi değil, bu tarz bir düzenlemenin istisnası olarak insani eylemin uyuşmazlığına dayanır. Dolayısıyla siyaset siyasal ilişkilerden kopuk bir özne tarafından önceden tanımlanmaz. Aksine siyasetin öznesi siyasal ilişkilerde açığa çıkar. Bu nedenle demokrasinin bir ilkesi yoktur. Demokrasi siyasal özneleri ortaya çıkararak bir özneleşme biçimidir. Bu açıdan, demokrasi iktidara eklenmiş değildir. (Ranciere, 2016, s. 13, 140) Ranciere'in siyaset ile demokrasi arasındaki kurduğu ilişkiyi anlayabilmek için ilk olarak toplum kavrayışına bakmak yararlı olacaktır.

J. Ranciere'in Toplum Anlayışı

Ranciere (2005, s. 98, 128) göre toplum, siyaset felsefesi geleneğinde süregeldiği şekliyle, temelini Platon'dan alan, içerisindeki şeylerin nasıl dağıtılacağını belirlediği ve bu dağıtımların problem haline getirilmesine bağlı olarak ortak mekan üzerinde karşılaşan toplumsal gruplar arasındaki hak ve görevlerin paylaşımının nasıl olacağına karar verdiği bir ilişkiler bütünüdür.

Ranciere'nin eleştiriye tabi tuttuğu, bu anlamıyla toplum, dağıtımın sorun haline getirildiği bir alan olarak, her şeyin paylaşım temelinde siyasetin konusu olduğu bir yerdir. Bu şekilde kabul edilen toplumun, içerisindeki tüm farklılıkları kapsayan bir yapı olduğu söylenebilir. Bu manada, toplum bir ilişkiler bütünüdür fakat Ranciere'e göre, ilkesel olarak ilişkisizliğe işaret eder. Zira, toplum içerisinde, "kendilerini adlandıran veya kendilerine ad konulan sınıflar [...] belli sayıda ortak özellik atfedilebilen birey kümeleri" (Ranciere, 2010a, s. 63) değildir. Bu, bütünün kendi içerisinde bölünmesi demektir.

Böylece bir bütün olarak tamlığın mekanı olan toplum kendi içinde ikiye ayrılır. Bu durum, her bütünlük varsayımının daha en başından çelişik olduğunu gösterir. Zira toplum içerisinde adlandırmanın yapılması bir ötekinin varlığını gerektirir. Dolayısıyla, öteki, düzen adına dışlanandır. Bu nedenle, toplumun ilişkiler bütünü olarak görüldüğü bir düzende siyaset, esasen, dışlayıcı Bir'in, toplum içerisindeki insan topluluklarının hangilerinin duyulur ve görülür olduğunu, böylece, rollerin dağıtımının yapıldığı uzlaşmaya dayalı bir bütün olarak toplumun düzenlenmesidir. Dolayısıyla, belirli bir topluluğun kendi gerçekliğini tek anlam olarak dayatmasıdır. (Esgün, 2012, s. 24) Bu bakımdan toplum "bir yer ve zamanı işgal etme tarzını, basit yasalar aygıtının tersine bilfiil işleyen bedeni, siyasi yasa ile kurumları önceleyen ve onları önceden biçimlendiren bir algılar, jestler ve tutumlar bütünü" (Ranciere, 2010b, s. 13) dür. Bu bağlamda, dışlayıcı Bir'in düzenlediği toplum, çatlakları ve boşlukları olan bir toplumdur. Böyle bir toplum, bir yerleri alçı ile sıvanmış bir gövdeye sahip gibidir. Ancak toplum içerisinde dışlanan ve dolayısıyla sayılmayan üyelerini yeniden saymaya, görünür ve duyulur hale getirmeye başladığında bir gövdeye sahip olabilir. (Ranciere, 2016, s. 83)

Görüldüğü üzere bütünü tam olamaması toplumun ikili bir yapıya sahip olmasını açığa çıkarır. Bu nedenle, toplum bir uzlaşmaya değil bir uyuşmazlığa işaret eder. “Uyuşmazlık aynı şeye ak diyen ile kara diyen iki kişi arasındaki çatışma değildir. Uyuşmazlık, aynı şeye ak diyen iki kişi ile ak demesine rağmen, aklıktan aynı şeyi anlamayan ya da karşısındakinin de aklıkla aynı şeyi kastettiğini anlamayan bir başkası arasındaki çatışmadır.” (Ranciere, 2005, s. 12) Başka bir ifade ile uyuşmazlık çıkarların çatışması değildir. Bir ve aynı olduğu varsayılan dünyanın ikiliğini açığa çıkarmaktır. Yani sesi duyulmayan görünür olmayanların, ötekinin görmediği bir ortak dünyaya ait olduklarının gösterilmesinin mücadelesidir. Bu açıdan, toplum siyasal olanın zeminidir. (Ranciere, 2016, s. 146, 151-152)

Siyaset–Siyasal Ayrımı

Ranciere'in siyaset ve demokrasi arasındaki ilişkiyi tespit edebilmemiz için üzerinde durmamız gereken önemli bir nokta da siyaset ile siyasal kavramı arasındaki yapmış olduğu ayrımdır. Ranciere'e göre, “siyasal olan ayrı türden iki sürecin karşılaşmasıdır. Birincisi hükümet sürecidir. Cemaat halindeki insanların bir araya gelişini ve rızalarını örgütlemekten ibarettir ve temelinde yerler ile görevlerin hiyerarşik dağılımı vardır. Bu sürece polis adını vereceğim. İkincisi eşitlik sürecidir. Herhangi birisinin herhangi bir başkasıyla eşit olduğunun varsayılması ve bu eşitliğin doğrulanması kaygısının kılavuzluk ettiği pratiklerin oyunundan ibarettir. Bu oyunu anlatacak en iyi ad, özgürleşmedir.” (Ranciere, 2016, s. 71)

Bu bağlamda, Ranciere'in siyasetten iki şeyi anladığını söyleyebiliriz. Polis olarak adlandırdığı ilk anlamıyla siyaset, ekonomik dağıtım sorunu yanında öznelere rol ve işlevlerinin de dağıtım sorunu ile ilgilidir. Bu nedenle, iktidara eklenen ve böylece iktidarın bir nesnesi haline getirilen siyasetin, insan topluluklarının yönetilmesi ve bunun sürekli hale getirilmesini konu edinen bir işlevi vardır. İkinci anlamıyla siyaset, bir özneleşme imkanı olarak iktidar eliyle yapılmış olan dağıtımın neticesinde insanların polis içerisinde sabitlendiği konumların devamlılığını kesintiye uğratmaktır. Bu açıdan, siyaset iktidar ile eklenildiği noktadan direkt olarak koparılmaya yönelik bir hamledir. (Baştürk, 2015, s. 197)

Ranciere'in siyaset düşüncesinin temelinde sıradan insanların toplum içerisinde kendilerine biçilen rollerin dışında farklı roller üstlenme ve bu yönde yaşadıkları hayatlardan daha farklı bir hayat sürdürmeye yönelik haklarının olduğuna dair bir fikir bulunur. Bu nedenle gerçek siyaset işte bu biçilen rolleri sorgulayan ve buna yönelik mücadeleye girişen payı olmayan insanların herkesle eşit olma hakkını talep etmesiyle, siyasal kurumlar ile oluşturulmuş mevcut durumun sürekliliğini kesintiye uğratmasından doğacağını düşünür. Bu doğrultuda, polis düzeni Ranciere'in siyaset düşüncesinin odaklandığı temel unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira bir uzlaşma mantığı üzerine kurulu olan polis, hakların, görevlerin ve rollerin belirli bir şekilde dağıtımının yapılması ve bu yönde her şeyin yerli yerinde tutulması şeklinde tarif edilir. Polisin tahsis ettiği gibi olmayan buradan dışlanır. Bu noktada,

siyaset kurumsallaşarak neyin duyulur neyin algılanır olduğunun belirlendiği, kimilerinin dışarıda bırakıldığı, payı olanların görünür olduğu bir toplumda belirli bir siyasal düzenin meşrulaşması olarak eşitsizliklerin yaratılması anlamına gelir. İşte, Ranciere siyaseti, eşitsizliği kuran polis düzenine karşı sıradan insanların söz söyleme gücünün eşitliğini çıkarmak olarak görür. Yani, gerçek siyaset bu eşitsiz düzenin payı olmayanlar tarafından eşitlik iddiasıyla bozulmasıdır. Polis düzeninin, paysızların payının da görünürlük kazanmasıyla ters yüz edilmesidir. Bu bakımdan siyaset özünü, çatışmanın, uzlaşmazlığın ötelendiği bir uyumda değil, bir uyuşmazlıkta bulur. (Hewlett, 2018, s. 130-132) İşte Ranciere'in siyaset düşüncesi bu uyuşmazlığa dayanır. Bu anlamda siyaset şeylerin varsayılan düzenine ilişkin bir müdahaledir. Siyasal olan kendisini burada açığa çıkarır.

Demokrasi, Özgürlük ve Eşitlik

Ranciere'e göre, siyaset, siyasal olanın baskılandığı polis düzeninin tepe taklak edilmesinin yolunun bulunmasıdır. Bunun yolu demokrasidir. Bu açıdan gerçek demokrasi ile gerçek siyaset eşdeğerdir. Zira, demokrasinin öznesi olan demos, polisin yerleşik düzeninde hiçbir şeye sahip olmayan siyaseten taleplerini duyurma gücünden yoksun kesimdir. İşte demokrasi, her şeyin en başından dağıtılarak sabitlendiği düzenin sürekliliğini kesintiye uğrattığı ve bu dağıtımın belirlediği rollerin yoğun bir şekilde tartışıldığı dönüştürücü güçtür. Dolayısıyla demokrasi hiçbir kurumsal yapı ile bağı olmayan iktidara eklenmiş bir yönetim biçimi değildir, polisin yerleşik düzeniyle ani bir yüzleşmedir. (Hewlett, 2018, s. 138, 140)

Ranciere, (2016, s. 27, 72) demokrasiyi ve demos'u Platon'un anladığı şekliyle kullanır. Bu anlamda demokrasi ölçsüzlük ve düzensizliktir. Demos ise toplumsal yapıda bir yer işgal eden fakat birinci sırada yeri olmayan isteklerinin ve arzularının gelgitlerinde yaşayan birey topluluklarıdır. Bu bağlamda, demos siyasetin dışında bırakılan toplum içinde sayılmayan, tanınmayan tüm kesimlerin adıdır.

Platon'un olumsuz gördüğü gibi demokrasi bir ilkeye dayanmaz. Bir ilkeye dayanmayan ve düzenin eşitsiz bütünlüğünü bozguna uğratan demokrasi Platon'un olumsuz bakışının aksine toplum içinde sayılmayanların, duyulur ve görünür olmayanların polis düzenine müdahale ederek siyaset yapmasıdır. (Esgün, 2012, s. 5-26)

Ranciere'in bakış açısından, demokrasi düzenin dışarıda bıraktıklarını ve sesi duyulmayanların sesinin duyurulması mücadelesidir. Bu, "siyasetin imkan koşulu olan eşitsizlikçiliğe karşı toplumsalın kendi içinde hiçbir kesimi dışarıda bırakmayacak şekilde eşitlikçiliği yaratabilme potansiyeli" (Baştürk, 2015, s. 211) olan bir mücadeledir.

Bu mücadele, eşitliği ulaşılması gereken bir ideal olarak görmek değil onun doğrulanmasıdır. Dolayısıyla, demokrasi mücadelesi, polis düzenindeki eşitsizliğin içerisinde yer alan eşitlikçi bir siyaseti düşülebilir kılan bir özgürleşme sürecidir. Özgürleşme, başkasının adlandırmasına göre değil, kendimizin rehberliğinde kendi adlandırmamıza göre

yaşamaktır. Polisin dayattığı kimliklerin reddedilmesi yoluyla özgürleşme öznelişmeye doğru giden bir adımdır. Böylece polis düzeninde siyasetin dışında kalan payı olmayanlar, kapasitelerinin herkes ile eşit olduğunu gösterebilecektir. Bu ise konuşan bir varlığın, diğer konuşan bir varlıkla eşitliğinin varsayılmasına dayanan siyaset ile mümkündür. Dolayısıyla, demokratik mücadele, duyulur olmayanları duyulur hale getiren özgürleştirici bir süreç olacaktır. Demokrasi ancak kurulmuş polis düzenine karşı çıkışlar olduğu sürece var olur. (Esgün, 2012, s. 22-23)

Bu noktada Ranciere'in, Aristoteles'e referansla yapmış olduğu ses (phone)-söz (logos) ayırımına bakılabilir. Buna göre, “ses sınırlı bir amaç için tasarlanmış bir organdır. Ses genelde hayvanların haz ya da acı duyularını belirtmelerine veya göstermelerine yarar. Haz ve acı, insan varlıklarına ve politik bedene bir kar ve zarar duygusu tahsis eden dağıtımın ve böylelikle de adil olanın ve olmayanın kamuya yayılışının dışında var olur.” (Ranciere, 2005, s. 43)

Söz ya da konuşma yetisi ise insanı hayvandan ayırır. Burada, “bedenlerin· iki kategoriye bölünmüş sembolik dağıtımını vardır: görülenler ve görülmeyenler, bir· logos'a -hatırlanır bir konuşmaya, tutulacak bir hesaba, korunacak bir sayıma- sahip olanlar ve hiçbir logos'a sahip olmayanlar, gerçekten konuşanlar ve haz ve acı ifade etmek için sesleriyle sadece eklemli ve anlaşılır sesi taklit edenler.” (Ranciere, 2005, s. 44)

Dolayısıyla kimilerinin söz'ü kimilerinin ses'inden daha değerlidir. Polis tam da böyle bir rol ve konum paylaşımı ile yaratılan bir eşitsizlik anlayışı üzerine kurulur. Dolayısıyla söz söyleme sıradan bir konuşma yetisi değildir. Zira polis konuşanların düzenidir. Bu nedenle polis hangi seslerin söz yani konuşma olarak kabul edilip duyulur olduğunun hangi seslerin ise sadece haz ve acının ifade edilişi olan bir gürültü olarak algılanmasının sayıldığı mekandır. Polis düzeninde siyaset de sayılabilir olanların belirlendiği bir düzenekte bir hayvan terbiyecisi olarak nitelendirilebilecek bir devlet düzeninin biçimidir. (Ranciere, 2005, s. 43-44))

Özürleşme, polis düzeninin yarattığı eşitsizlik kavrayışına karşı, eşit kabul edilmeyenlerin, yani söz söylemediği varsayılan polis düzeni içerisinde yeri olmayan ve dolayısıyla sayılmayanların, kendini eşit olarak sunabilmesidir. Başka bir ifade ile duyulur ve görünür hale gelmek için seslerini söz haline getirebilmesidir. Bu bakımdan, demokrasi polis düzeninin paylaştığı rollerin ve kimliklerin bozumu olan siyasal bir eylemdir. Ranciere düşüncesinde siyasal olan ile örtüşen demokrasi, bu nedenle, ilkesizliğin, düzensizliğin adıdır. (Yıldırım, Baştürk, 2015, s. 56)

Ranciere'in bu demokrasi kavrayışı doğrultusunda, yeni siyasetin merkezinde polis düzeni içerisinde dağıtılmış rollerin sorgulanmasından ve bununla mücadele eden unsurların olduğu söylenebilir. Bu yönde ortaya çıkan siyaset iktidara eklemelenmiş siyasal kurumlar eliyle yürütülen bir yönetim meselesi değildir. Yeni siyaset polis düzeninin hiyerarşisini

tersine çeviren bir yaklaşımdır. Zira, demokrasi, “ne bir hükümet etme biçimidir, ne de bir toplumsal yaşam tarzı; demokrasi, siyasal özneleri var eden özneleşme” (Ranciere, 2016, s. 13) sürecidir. Dolayısıyla, demokratik mücadele, eleştiren, soran, karşı çıkan bireyleri gerektirir denebilir. Bu bakımdan, demokratik mücadele, mevcut polis düzeninde sesi duyulmayı duyulur hale getirmedir. Bu, sayılmayan öznelerin, çatışmacı bir mekan haline getirilerek polis düzenini sorgulamasıdır. Başka bir ifade ile Ranciere'in anlayışı rasyonel bir zemine oturtulmuş uyumlu seslerden oluşan bir düzen arayışının değil bu tarz düzenlere karşı çıkan duyulabilir sözlerin peşindedir. Bu nedenle, uzlaşmaya dayalı siyaset mantığı verili ve sayılabilir olanı yeniden tanımladığı için demokratik siyasetin tersidir. (Yıldırım, Baştürk, 2015, s. 54,57)

Sonuç

Rawls'un adalet teorisini üzerine inşa ettiği zeminin kişi ve toplum anlayışı olduğu görülür. Nitekim Rawls, günümüz demokratik toplum yapısından hareketle bizim bu kişi ve toplum anlayışını görmemizi önerir. Buna göre, bireyler iyi anlayışı ve adalet hissi olmak üzere iki ahlaki kapasiteye sahiptir. Bu nedenle tüm insanlar özgür ve eşit olarak kabul edilir. Bir bireyin toplumun bir üyesi olarak katıldığı toplumsal iş birliği sistemi içerisinde hayatı boyunca eşit ve özgür bir kişi olarak yaşamını sürdürebilmesi için, toplumun, bireylerin bu ahlaki yönlerini geliştirebileceği ve uygulayabileceği ortamı sağlayacak şekilde düzenlenmesi gerekir. Başka bir ifade ile Rawls'un düşüncesinde bir demokratik toplum kavrayışı vardır. Bu toplum iki ahlaki kapasiteye sahip olması bakımından eşit ve özgür olarak kabul edilen kişilerden ve kişilerin bu kapasitelerini gerçekleştirmesine ve geliştirmesine olanak sağlayan kurumsal yapılardan meydana gelir. Adalet bu toplumsal kavrayışın merkezinde yer alır. Rawls, bu toplum kavrayışını gerçekleştirmek için iki adalet ilkesi sunar.

Adalet ilkelerinden ilki kişilerin eşit özgürlüklerini teminat altına alır. İkincisi ise, özgürlükleri kullanmamızı engelleyen hak edilmemiş eşitsizlikleri düzeltmek için birincil iyilerin dağıtımını içerir. Böylece, özgürlük ve eşitlik taleplerini dengeler. Bu adalet ilkeleri düşünsel bir araç olan bilgisizlik peçesi vasıtasıyla tarafsız koşulların oluşturulduğu tüm kişilerin eşit konumlandırıldığı, Rawls'un orijinal pozisyon adını verdiği, varsayımsal bir sözleşme durumunda taraflarca seçilir. Seçilen bu ilkeler Rawls'un ideal toplumunu gerçekleştirmek için toplumun kurumsal işleyişi olan temel yapıya uygulanır. Bunun sonucunda bu iki ilke tarafından biçimlendirilen temel yapının meydana getirdiği toplum rasyonel ve makul, dolayısıyla eşit ve özgür kişilerin hep birlikte kabul ettiklerini bildikleri kurallar çerçevesinde herkesin karşılıklı fayda sağladığı bir iş birliği sistemi haline gelir.

Rawls, daha en başından var olduğunu düşündüğü birtakım temel fikirlerden hareketle uzlaşmaya dayalı siyasal bir birliktelik kurulduğunda eşitliğin ve özgürlüğün mümkün olabileceğini düşünür. Bu doğrultuda Rawls önerdiği adalet ilkeleri ile özgürlükleri teminat altına almaya çalışır. Özgürlükler sadece biçimsel olmaması adına adaletin ikinci ilkesinin

birinci kısmı vasıtasıyla toplumsal eşitsizlikleri gidermeye çalışır. Fakat hala doğal eşitsizlikler devam etmekte olduğundan fark ilkesi ile bu doğal eşitsizlikleri düzenlemek ister. Böylece kurumlar tarafından hak ve özgürlüklerin adil bir şekilde dağıtımının sağlandığı bir düzen kurulur. Burada dikkat çekilmesi gereken husus, fark ilkesinin eşitsizlikleri ortadan kaldırmadığıdır. Fark ilkesi ile herkesin yararı için eşitsizliklerin kabul edilebilecek şekilde bir düzenlemenin yapılması amaçlanmaktadır. Başka bir ifade ile eşitsizlikler doğal olduğu için bu eşitsizliklerin yaratacağı farklılıklar topluma faydalı olacaksa görmezlikten gelinbilir. Dolayısıyla, Rawls adalet teorisinde bunun üzerinde uzlaşılmasının neden gerekli olduğunu birtakım düşünsel araçlarla temellendirir. Buna göre seçilen ilkeler, rasyonel-makul ve bu nedenle de özgür-eşit bir birey olarak yaşayabileceğimiz adil bir düzen kurmak için üzerinde uzlaşılacak en doğru ilkelerdir.

Rawls, adalet ilkelerine uygun bir şekilde hak ve özgürlüklerin dağıtıldığı bu düzenin adil bir düzen olarak özgürlüğün ve eşitliğin teminatı olduğunu düşünür. Bu bakımdan Rawls'un adalet ilkelerine dayalı siyasal düzeni, Ranciere'in polis düzenine karşılık gelir. Polis kavramı Ranciere'in siyaset düşüncesinin temel parçasıdır. Bu kavram ile Ranciere, kurulmuş olan toplumsal düzen içerisinde kişilerin ve toplulukların yerlerini, görevlerini, rollerini, paylarını, statülerini ve bu doğrultuda kimin duyulur olduğunun kimin sesinin söz olarak kabul edilebilir olduğunun belirlendiği siyasal bir sistemi anlar. Bu düzen eşitlikten ziyade eşitsizliğin meşrulaştırıldığı bir düzendir. Nitekim Rawls'un fark ilkesi de bizden eşitsizlikleri kabul etmemizi ister. Başka bir ifade ile bu anlayışa sahip siyasal düzenlerde, temel özgürlükleri güvence altına alan ilkelerin, sosyal ve ekonomik eşitsizliklere rağmen savunulabileceği iddia edilir. Böyle düzenlerde, yapıyı düzenleyen kuralların, dağıtım yoluyla belirlediği roller ve görevlerin dışında sıradan insanlar ne görülür ne duyulur. Dolayısıyla bu tarz bir eşitlik ve demokrasi kavrayışı yanıltıcı olduğu söylenebilir.

Ranciere açısından uzlaşıya dayalı demokrasi çelişkilidir. Zira demokrasi uyumsuzluk ile ilgilidir. Bu doğrultuda, siyasal olan kavramını devreye sokan Ranciere, hakiki siyasetin ancak polis düzeninin eşitsizliğine müdahale ederek bu düzenin alt üst olması ile mümkün olduğunu düşünür. Bu nedenle, Ranciere, anlaşmazlıklara başka bir açıdan bakarak siyasetin üretimini yeniden düşünmemiz gerektiğini öne sürer. Bu siyaset anlayışı, yeni bir polis düzeni yaratmayı amaçlamaz. Uzlaşma mantığına dayanan siyasetin üzerini örttüğü eşitsizliklerle yüzleşmeyi amaçlar. Böylece polis düzeni içerisinde görünmez, duyulmaz olan insan ve grupların toplum içerisinde oynadıkları rollerden farklı olarak bir rol üstlenme imkanlarının doğması vasıtasıyla seslerinin söze dönüştüğü ve sayılır oldukları bir yerin mümkün kılındığı alan açılır. Bu aynı zamanda siyasetin öznesinin siyasal süreçlerde açığa çıkmasıdır.

Ranciere'in siyaset düşüncesinde merkezi bir role sahip olan sıradan insanları Rawls'un siyaset düşüncesindeki kişiler ile karşılaştırdığımızda Ranciere'de öznenin aktif olmasına yönelik bir vurgunun yapıldığı görülmektedir. Yani siyasetin öznesi siyasal süreçlerden kopuk

ya da soyutlanmış bir şekilde tasarlanan bir özne değildir. Nitekim bu siyasal özne düzenin dağıtımının yarattığı eşitsizliğe karşı düzen dışılığın eşitliğini göstererek özgürlüğün gerçekleşmesi sürecini başlatır. Bu nedenle, demokrasi bir yönetim biçimi olarak iktidara eklenmiş ve onun nesnesi değildir; tam aksine, polis yerleşik düzeniyle ani bir yüzleşmedir. Demokrasi demosun her şeyin yerli yerinde olduğu düzenin sürekliliğini kesintiye uğrattığı ve düzen içerisinde yerleri belirlenmiş olan şeylerin yerlerinin tartışmaya açıldığı dönüştürücü bir güçtür. Ranciere açısından gerçek demokrasi ve siyaset budur.

Ele aldığımız iki düşünürün özgürlük ve eşitliğin gerçekleştirilmesine yönelik kurdukları farklı siyaset düşüncelerinden yola çıkarak, günümüzde hala eşitlik ve özgürlüğe dair tartışmaların devam ettiği göz önüne alındığında, siyaseti kuran mantığın kendisi üzerinde düşünmenin ve sorgulamanın ufuk açıcı olduğu söylenebilir.

Kaynakça

Baştürk, E. (2015). Demokrasi üzerine yeniden düşünmek: Ranciere'in siyaset felsefesinde demos, polis ve eşitlik. *Felsefelogos* (58), 195-217. Erişim adresi (Nisan 20, 2021):
https://www.researchgate.net/publication/316754528_Demokrasi_Uzerine_Yeniden_Dusunmek_Ranciere'in_Siyaset_Felsefesinde_Demos_Polis_ve_Esitlik

Brighthouse, H. (2014). *Adalet*. (R. Çelik, Çev.) Ankara: Epos Yayınları.

Esgün, T. G. (2012). Jacques Ranciere'de siyasetin olanağı ve demokrasi. *Felsefe Arkivi* (36), 17-28. Erişim adresi (Nisan 20, 2021): <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/697067>

Freeman, S. (2007). *Rawls*. New York: Routledge.

Graham, P. (2007). *Rawls*. Oxford: Oneworld Publication.

Hewlett, N. (2018). *Badiou, Balibar, Ranciere: Özgürleşmeyi yeniden düşünmek*. (H. İ.

Mavituna, Çev.) İstanbul: Metropolis Yayıncılık.

Kocaoğlu, M. (2014). *John Rawls: Adalet teorisi ve temel kavramları*. Ankara: İmaj Yayınevi.

Kymlicka, W. (2006). *Çağdaş siyaset felsefesine giriş*. (E. Kılıç, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Lovett, F. (2011). *Rawls's a theory of justice: A Reader's Guide*. London, New York: Continuum, Kindle Edition.

Pogge, T. (2007). *John Rawls: His life and theory of justice*. (M. Kosch, Çev.) New York: Oxford University Press.

Ranciere, J. (2005). *Uyuşmazlık: Politika ve felsefe*. (H. Hünler, Çev.) İzmir: Ara-lık Yayınları.

Ranciere, J. (2010b). *Özgürleşen seyirci*. (E. B. Şaman, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.

Ranciere, J. (2010a). *Tarihin adları: Bilgi poetikası alanında bir deneme*. (C. Yardımcı, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.

Ranciere, J. (2016). *Siyasalın kıyısında*. (A. U. Kılıç, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.

Rawls, J. (1971). *A theory of justice*. London: Harvard University Press.

Rawls, J. (2001). *Justice as fairness: A restatement*. Cambridge: Harvard University Press.

Rawls, J. (2007). *Siyasal liberalizm*. (M. F. Bilgin, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Sandel, M. J. (2015). *Adalet: Yapılması gereken doğru şey nedir?* (M. Kocaoğlu, Çev.) Ankara: BigBang Yayınları.

Yıldırım, Y., Baştürk, E. (2015). Ranciere düşüncesinde siyasal olanın önceliği. *Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 51-62. Erişim adresi (Nisan 20, 2021): <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/149770>